

УДК 811.161.2'243'36'373(073)

ПРОГРАМА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: ПОШУКИ ТА АЛЬТЕРНАТИВИ

Лариса Шутак, Інна Собко

*Буковинський державний медичний університет,
кафедра суспільних наук та українознавства
вул. Червоноармійська, 3, 58000 Чернівці, Україна
тел.: (037) 258 08 71
ел. пошта: society@bsmu.edu.ua,*

Проаналізовано особливості укладання робочої навчальної програми з української мови як іноземної (УМІ) для студентів вищих медичних навчальних закладів. Запропоновано основні елементи навчальної програми, створеної відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання й основних принципів фахоцентризму.

Ключові слова: навчальна програма, змістовий модуль, граматичний аспект, лексичний аспект.

Коли йдеться про методичну організацію навчального процесу, природно виникає питання „Чим керуватися?”. Особливо гостро воно постає при вивченні іноземної мови. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 4 квітня 2006 року українська мова викладається іноземним студентам в обов'язковому порядку. Проте з уведенням нової навчальної дисципліни постала низка проблем, зокрема відсутність єдиної типової програми. У розробці проекту „Єдиної типової програми з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації” брав участь великий авторський колектив. Автори проекту, визначаючи основну мету навчання іноземного студента української мови, слушно зауважують, що пріоритетним завданням засвоєння дисципліни є забезпечення комунікативної компетенції, оскільки і освітня, і виховна цілі реалізуються за умови досягнення студентами певного рівня володіння мовою. За цією програмою, вивчення мови для іноземних студентів-нефілологів, що навчаються в Україні, є підґрунтям професійної підготовки за обраною спеціальністю, а сама мова – засобом освіти, тому на заняттях з мови основний акцент робиться на формуванні у студента мовленнєвих умінь і навичок у тих видах і формах спілкування, на яких базується навчальна діяльність [4:1].

При вивченні української мови як іноземної у вищих медичних навчальних закладах, зокрема у Буковинському державному медичному університеті, мова – не є засобом здобуття фахової освіти. Усі предмети, які вивчаються студентами-іноземцями у медичному виші, викладаються англійською мовою, у тому числі й предмети українознавчого циклу, як-от: „Історія України”, „Культурологія”, „Філософія” тощо. У зв'язку з цим метою вивчення української мови як іноземної є опанування української мови насамперед на комунікативному рівні, при цьому мова є засобом адаптації у чужому для студента-іноземця середовищі. Треба зазначити також, що початковий етап вивчення мови здійснюється не на підготовчому

факультеті (як пропонується у типовій програмі), а на першому курсі разом із вивченням інших дисциплін. Усе це не сприяє адекватному й успішному засвоєнню мови на початковому етапі. Ситуація ускладнюється також тим, що, потрапляючи до клініки, студент-іноземець, який навчається у вищому медичному навчальному закладі, відчувається некомфортно, адже спілкування з пацієнтом, збір анамнезу, розмови з родичами пацієнта вимагають від нього достатнього рівня володіння українською мовою, знання необхідного мовленнєвого етикету, володіння культурою мовлення лікаря і, що головне, набору необхідної кількості термінів на позначення назв органів людини (так званої соматичної термінології), основних процесів у організмі людини й основних засобів лікування тощо. Саме тому, починаючи з другого року навчання, увесь граматичний матеріал ілюструється медичною соматичною лексикою, створюються стандартні ситуації прийому відвідувачів у поліклініці, стаціонарі, аптеці тощо. Студенти знайомляться з основними зразками оформлення медичної та офіційно-ділової документації (2–3 роки навчання, основний етап вивчення мови).

Оскільки студенти-медики перебувають у нових для них умовах, у чужій країні, то багато уваги приділяється вивченню текстів українознавчого спрямування. Виховання майбутніх спеціалістів на прикладах української культури, мистецтва, літератури допомагає не тільки ознайомити студентів з історією чи літературою України, а й продемонструвати повагу до всіх культур і народів (IV рік навчання, завершальний етап вивчення мови).

Усі вище перелічені особливості вивчення української мови як іноземної у вищому медичному навчальному закладі відображені в робочій навчальній програмі, створеній викладачами кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету. „Розроблення та наукове обґрунтування навчальних програм з української мови за кредитно-модульною системою з конкретної спеціальності – це один із засобів формування у свідомості іноземних студентів системи мовних і мовленнєвих знань, а також передумова розв’язання зазначених труднощів. Кредитно-модульна система дає можливість поєднати групові та індивідуальні форми навчання, систематизувати знання відповідно до розробленої навчальної програми конкретної спеціальності, що сприяє оптимізації засвоєння змісту мовної освіти і створенню цілісного освітнього простору, в якому чітко простежуються зв’язки мови з іншими предметами” [3: 25]. Саме такими принципами керувалися автори програми, основні елементи якої пропонуємо Вашій увазі.

Пояснювальна записка

Навчальна програма „Українська мова для іноземних студентів” призначена для викладання української мови як іноземної. Програма розрахована на 810 навчальних годин (460 – аудиторних, 350 – самостійна позааудиторна робота студентів), відведених навчальним планом згідно з програмою підготовки спеціаліста.

Матеріал для програми відібрано з урахуванням цілей навчання, зумовлених комунікативними, освітніми та пізнавальними потребами іноземних студентів. Освітня мета реалізується лише за умови досягнення студентами певного рівня володіння мовою, тому комунікативна мета навчання є основною. Вона досягається формуванням у студентів необхідних мовних та мовленнєвих умінь читання, аудіювання, усного та писемного мовлення. Формування навичок та умінь у кожному

виді мовленнєвої діяльності має певну специфіку, що враховує тісний взаємозв'язок усіх видів мовленнєвої діяльності.

Мета навчальної дисципліни:

- забезпечити лінгвістичну освіту, необхідну кожному студентові;
- ознайомити іноземних студентів з особливостями української мови, її лексикою і граматику;
- виробити вміння спілкуватися українською мовою (зумовлювати постійне поповнення словникового запасу та розвиток і вдосконалення граматичного ладу мовлення);
- забезпечити засвоєння орфографічних та граматичних норм сучасної української літературної мови;
- навчити іноземців розуміти українську мову на побутовому рівні та в навчальному і професійному (медичному) середовищі;
- формувати навички та вміння зв'язного усного та писемного мовлення;
- виробити орфографічні та пунктуаційні навички.

Заняття з української мови комплексні, тому на кожному з них формуються та покращуються розмовні навички. Удосконалюються також фонетичні вміння засобами аудіювання та говоріння (монолог та діалог). Особливої уваги надається граматиці української мови, зокрема морфології та синтаксису, при цьому застосовуються елементи порівняльної граматики на основі зіставлення граматичних явищ та категорій української та англійської мов.

Вивчення лексики української мови базується на засвоєнні таких розмовних тем:

- Знайомство, інформація про себе. Моя сім'я. Мій друг. Мої вподобання.
 - Географічна карта світу. Моя країна. Україна. Мови світу.
 - Магазин, базар, кафе. Продукти, овочі, фрукти. Предмети побуту. Меблі.
- Одяг.
- Календар. Пори року. Погода. Дата. Час. Дні тижня.
 - Аптека. Оптика. Поліклініка. У лікарні. Візит лікаря.
 - Місто. Київ. Чернівці. Моє місто. Відпочинок. Мій вихідний день.
 - Навчання. Моя аудиторія. Моя кімната. На занятті з української мови. Медичний університет. Бібліотека.
 - Професії. Моя майбутня професія. Мій робочий день. Медичні професії. Лікарський фах.
- Здоров'я.
- Медична термінологія (клінічні терміни: хвороби, аналізи, медичне обладнання), методи лікування.
 - Культура мовлення (спілкування з пацієнтами, збір анамнезу, читання історії хвороби, медичної карти хворого тощо, спілкування з колегами на професійні теми).
 - Україна. Київ. Звичаї і традиції українського народу. Відомі українці. Чернівці. Буковина і буковинці.

Зміст навчальної програми з української мови як іноземної для іноземних студентів I курсу (1 рік навчання)

Програма „Українська мова як іноземна” для студентів-іноземців (1 курс) розрахована на 375 годин навчання, з яких 220 годин становлять практичні аудиторні

заняття та 155 годин – самостійної позааудиторної роботи студентів. Програма забезпечує ознайомлення студентів з основами фонетики, морфології та граматики української мови на елементарному рівні володіння мовою як іноземною, починаючи від вступного курсу (довідмінковий період). Програма охоплює 21 тему, які розділені на 3 змістових розділи.

Модуль 1. Основи фонетики, морфології та граматики української мови.

Змістовий розділ 1. Фонетичні особливості української мови. Фонетика і графіка

Мета: засвоїти український алфавіт, правила вимови голосних та приголосних звуків, основні чергування, систему наголосу та його роль у слові. Співвідношення між буквами українського алфавіту і звуками української мови. Принципи українського правопису. Вживання м'якого знака і апострофа.

Змістовий розділ 2. Основні принципи морфології української мови.

Мета: засвоїти основні принципи морфології української мови і розподіл слів на частини мови та його значення для граматики української мови; навчити розпізнавати частини мови за їхніми морфологічними ознаками, вміти визначати необхідні категорії (число, рід, особу) та узгоджувати слова у фразі, ставити смислові питання до слів (граматичний аспект). При вивченні цього змістового розділу лексика розподіляється за темами „Знайомство”, „Інформація про себе”, „Моя сім'я”. Вводиться лексика з тем „Календар і погода. Пори року”, назви навколишніх предметів в аудиторії, предметів на вулиці, вдома, назви продуктів, овочів, фруктів, одягу та взуття, частин тіла людини тощо. Складається елементарний опис стола (письмового, обіднього); опис аудиторії і кімнати (тексти „Моя кімната”, „Наш клас”). Набути навички елементарного діалогічного мовлення з використанням цієї лексики.

Змістовий розділ 3. Основи синтаксису та пунктуації.

Мета: отримати поняття про види речень за метою висловлювання; навчитися складати розповідні, питальні та спонукальні речення; розрізняти їх у тексті; вміти утворювати речення відповідно до наведених нижче синтаксичних конструкцій без дієслова та з дієсловом; навчити ставити різні типи питань до речень; утворювати заперечні речення; позитивні, негативні та ввічливі спонукальні речення (граматичний аспект). При вивченні цього змістового розділу лексика розподіляється за темами: „Навчання”, „Професії”, „Робочий день”, „Відпочинок”, використовуються також тексти „Мій робочий день”, „На занятті з української мови”, „Мій вихідний день”; назви навчальних предметів, що вивчаються у медичному університеті, назви деяких лікарських спеціальностей; розширюється обсяг лексики, отриманої раніше на основі вивчення текстів „Вулиця”, „Зоопарк”, „Моя шафа”, „Я людина”, „Пори року і погода”.

Зміст навчальної програми з української мови як іноземної для іноземних студентів II курсу (2 рік навчання)

Програма „Українська мова для іноземних студентів” (II курс) розрахована на 330 годин, з яких 180 годин становлять практичні аудиторні заняття, 150 годин – самостійної позааудиторної роботи студентів. Програма забезпечує опанування іноземними студентами базового рівня володіння українською мовою, передбачає вивчення основних самостійних частин мови: іменник, прикметник та дієслово. Вивчається 19 тем, які розділені на 2 модулі (7 змістових розділів).

Модуль 2. Базова морфологія української мови. Частина 1. (Іменник – категорія відмінка (однина), відмінювання прикметників, присвійних та особових займенників (однина), дієслово – часові форми).

Змістовий розділ 4. Роль категорії відмінка в українській мові.

Мета: отримати поняття про відмінкову систему української мови та значення відмінка для зв'язку слів у реченні; вивчити граматичні форми місцевого відмінка однини іменника, прикметника та займенника; навчити узгоджувати слова у словосполученні; вивчити дієслова, що керують цим відмінком; ознайомити з ключною формою іменника (граматичний аспект). При опануванні цього розділу вивчається лексика з теми „Географічна карта світу”, вводяться назви географічних об'єктів, країн, мов та народів світу на основі тексту „Карта світу”.

Тема 1. Іменник як самостійна частина мови. Категорія відмінка та її значення в українській мові. Називний відмінок, його роль у реченні.

Тема 2. Місцевий відмінок іменника (однина) – VI відмінок. Лексичне та граматичне значення. Вживання:

а) місцевий відмінок „місце розташування” – „Де?”; прийменники *в (у) / на*. Граматичні закінчення місцевого відмінка іменників чоловічого роду (однина). „На чому?”; винятки;

б) граматичні закінчення місцевого відмінка іменників жіночого роду (однина); „На чому?”; винятки;

в) граматичні закінчення місцевого відмінка іменників середнього роду (однина); „На чому?”; винятки;

г) невідмінювані іменники у місцевого відмінку; сталі вирази з прийменниками *на / у (в)*;

д) дієслова, що керують місцевим відмінком;

е) питання „На кому?” – граматичні закінчення місцевого відмінка назв істот (чоловічого, жіночого і середнього родів);

є) особові займенники у місцевому відмінку;

ж) присвійні займенники у місцевому відмінку; питання „На (у) чієму / чийі?”, відмінкові закінчення; узгодження з іменниками;

з) прикметники та вказівні займенники у місцевому відмінку; питання „На (у) якому / якій?”; відмінкові закінчення; узгодження з іменниками;

и) місцевий відмінок із значенням часу – назви місяців, років, часових періодів; питання „Коли?” (У якому році, місяці?).

Тема 3. Кличний відмінок іменника. Граматичні закінчення і значення.

Змістовий розділ 5. Знахідний і родовий відмінки в українській мові.

Мета: отримати поняття про відмінкову систему української мови та про категорію відмінка, що характеризує частину мови – іменник в українській мові; навчити розуміти значення відмінювання слів та граматичну функцію відмінка для зв'язку слів у реченні; вивчити граматичні відмінки іменника, а також граматичні закінчення однини; вивчити граматичні відмінки займенників та прикметників однини та їх узгодження з іменниками; розпізнавати та вживати відмінкові закінчення у тексті; вивчити невідмінювані іменники (граматичний аспект). При опануванні змістового розділу 5 вивчається лексика з тем: „Магазин. Базар. Кафе”, на основі текстів „У гастрономі”, „В універмазі”, „Сувенір”, „Ідальня”. Вивчаються тексти „Пошта”, „Бібліотека”, „У читальному залі”, „На пошті”. Вводиться лексика з

тем: „Аптека”, „Оптика”, „Поліклініка”, на основі текстів „В аптеці”, „Візит до лікаря”, „Візит лікаря”.

Тема 4. Знахідний відмінок іменника (однина). Лексичне та граматичне значення. Вживання в мові:

а) знахідний відмінок із значенням об'єкта дії назв неістот; граматичні закінчення знахідного відмінка однини іменників чоловічого, жіночого та середнього родів;

б) дієслова, що керують знахідним відмінком; парадигма „*Бачити що?*” та аналогічні;

в) граматичні закінчення знахідного відмінка однини іменників назв істот; парадигма „*Бачити кого?*”;

г) особові займенники у знахідному відмінку; парадигма „*Дивитися на кого?*”;

д) присвійні займенники у знахідному відмінку; граматичні закінчення; питання до них: „*Чюю? Чийого?*”;

е) прикметники та вказівні займенники у знахідному відмінку; граматичні закінчення; питання „*Яку? Який? Яке? Якого?*”;

є) узгодження іменників і присвійних займенників та прикметників у знахідному відмінку;

ж) знахідний відмінок із значенням об'єкта мовлення; питання „*Про що? Про кого?*”;

з) вираження напрямку руху за допомогою знахідного відмінка іменників; вислови з дієсловами *іти (їхати)*; питання „*Куди?*”; особливості вживання прийменників *в (у) / на* із знахідним відмінком;

і) питання „*Коли?*”, вживання знахідного відмінка з назвами днів тижня.

Тема 5. Родовий відмінок іменника (однина). Лексичне та граматичне значення. Вживання:

а) родовий відмінок для вираження належності предмета; парадигма „*Зошит студента?*”; питання „*Кого?*” в значенні „*Чий? Чия? Чиє?*”; порівняння з присвійним відмінком в англійській мові; граматичні закінчення іменників чоловічого, жіночого, середнього родів (однини);

б) родовий відмінок при запереченні; парадигма „*У мене немає?*”; питання „*Кого? Чого?*”;

в) родовий відмінок в значенні суб'єкта володіння; парадигми „*У кого є брат?*”; „*У кого немає брата?*”;

д) присвійні займенники у родовому відмінку; граматичні закінчення; питання до них „*Чийого? Чиєї?*”;

е) прикметники та вказівні займенники в родовому відмінку; граматичні закінчення; питання до них „*Якого? Якої?*”;

є) узгодження іменників з присвійними займенниками та прикметниками в родовому відмінку;

ж) родовий відмінок в значенні початку місця руху з назвами країн, міст; питання „*Звідки?*” та вирази з прийменником *із (з)*, напр.: *Із Києва / З Індії*; початку місця руху з назвами істот; питання „*Звідки? Від кого?*” та вислови з прийменником *від*, напр.: *Від лікаря*;

з) родовий відмінок у значенні пункту призначення з географічними назвами та з назвами істот; питання „*Куди?*”; вислови з прийменником *до*, напр.: *До Києва; До лікаря*;

и) родовий відмінок з прийменниками *біля / недалеко від / далеко від* (розташування в просторі);

і) родовий відмінок з прийменниками *до / під час / після* (часовий проміжок); парадигми *„До уроку / Під час заняття / Після лекції”*.

Змістовий розділ 6. Дієслово, категорія часу. Часові форми дієслова. Систематизація вивченого.

Мета: повторити морфологічні ознаки дієслова, його лексичне значення, роль у реченні; з'ясувати роль категорії часу дієслова для вираження часу виконання дії; систематизувати отримані знання про часи дієслова (теперішній, минулий і майбутній), їхні граматичні закінчення і форми; навчити визначати час дієслова, ставити питання і давати відповіді на питання *„Що робити? Що роблю / робив / буду робити?”*, навчитися правильно вживати усі часові форми дієслова української мови (граматичний аспект). Оскільки розділ 6 у граматичному аспекті є узагальненням та засвоєнням вивченого раніше на елементарному рівні, відповідно основна увага концентрується на лексичному аспекті: починається підготовка до поступового введення медичної лексики українською мовою з тем *„Аптека”, „Оптика”, „Поліклініка”* на основі текстів *„В аптеці”, „Візит до лікаря”, „Візит лікаря”*.

Тема 6. Дієслово як самостійна частина мови. Морфологічні ознаки. Роль у реченні. Основні форми дієслова. Повторення.

Тема 7. Особливості теперішнього часу дієслова в українській мові:

а) парадигма дієслів I дієвідміни (*працювати, відпочивати, читати*). Особливості відмінювання дієслів на зразок *писати, хотіти*;

б) питання до присудка, вираженого дієсловом теперішнього часу. Парадигма дієслів *робити, любити, спати*. Дієслова *могти* та *вміти* – лексичні особливості. Відмінювання;

в) парадигма дієслів II дієвідміни (*говорити, сидіти, стояти, лежати*). Дієслово *бути* в теперішньому часі;

г) особливості відмінювання дієслів *пити, їсти*. Дієслова з постфіксом *-ся* (*дивитися, вчитися*);

д) дієслова руху *іти – ходити / їхати – їздити* для позначення одноразовості та багаторазовості руху (форми теперішнього часу).

Тема 8. Граматичне вираження минулого часу українського дієслова:

а) форми роду у дієслів минулого часу. Утворення минулого часу на основі форми інфінітива;

б) питання до присудка, вираженого дієсловом минулого часу. Прислівники, що вживаються для вираження минулості подій;

в) дієслова руху в минулому часі. Парадигми дієслів *йшов – ходив / їхав – їздив* для позначення форми руху у минулому – регулярної чи одноразової;

Тема 9. Граматичне вираження майбутнього часу українського дієслова:

а) парадигма відмінювання дієслова *бути* в майбутньому часі;

б) утворення майбутнього часу за допомогою дієслова *бути* та інфінітива смислового дієслова (аналітична форма). Питання до присудка, вираженого дієсловом майбутнього часу;

в) імперфектні дієслова руху в майбутньому часі. Особливості їх вживання для вираження руху в конкретний момент майбутнього *буду іти / буду їхати* або для передачі регулярності руху в майбутньому *буду ходити / буду їздити*.

Модуль 3. Базова морфологія української мови. Частина 2. Основи медичної термінології.

Відмінки іменника, прикметника, займенника (продовження); прикметник, ступені порівняння; дієслово, категорія виду.

Змістовий розділ 7. Ступені порівняння прикметника.

Мета: повторити морфологічні ознаки прикметника, його лексичне значення та роль у реченні; навчитися утворювати та вживати ступені порівняння прикметників в українській мові; навчитися вживати конструкції з прийменниками *ніж / за / серед / з* при порівнянні якісних ознак предметів (граматичний аспект). При опануванні змістового розділу 7 зростає роль вивчення лексичного аспекту мови, починається процес підготовки до введення спеціалізованої медичної лексики, а саме вводиться лексика з тем „Людина. Будова тіла”, „Життєво важливі органи і системи органів людини” (базові анатомічні терміни).

Тема 10. Прикметник – самостійна частина мови. Морфологічні ознаки. Синтаксична роль. Питання до прикметника. Позитивний ступінь порівняння.

Тема 11. Вищий ступінь порівняння. Творення, граматичні закінчення. Вживання. Правопис. Аналітична форма ступеню порівняння.

Тема 12. Найвищий ступінь порівняння прикметників. Творення, граматичні форми (проста і складена). Вживання. Правопис.

Змістовий розділ 8. Дієслово, категорія виду.

Мета: повторити часові форми дієслова, відмінювання дієслів I та II дієвідміни в теперішньому часі, форми минулого та майбутнього часів; дати поняття про два види українського дієслова: доконаний і недоконаний, навчитися їх розпізнавати і вживати у мовленні (граматичний аспект). При вивченні змістового розділу 8 основна увага концентрується на лексичному аспекті, продовжується введення медичної термінології засобами української мови. Вивчаються тексти „Очима лікаря”, „Людський організм”, „Здоров’я людини”.

Тема 13. Часові форми дієслова як засоби вираження часу виконання дії. Граматичні закінчення теперішнього, минулого та майбутнього часів. Їх утворення та вживання (повторення).

Тема 14. Дієслова руху *іти – ходити, їхати – їздити* для позначення одноразовості та багаторазовості руху. Форми теперішнього, минулого та майбутнього часів. Їх творення та вживання (повторення).

Тема 15. Поняття про вид українського дієслова як категорії, пов’язаної з вираженням наявності чи відсутності внутрішньої межі, обмеженості дії:

а) видові пари дієслова для вираження процесу дії та результату цієї дії;

б) способи творення форми доконаного виду (суфікси, префікси, наголос);

в) питання до дієслова доконаного та недоконаного виду в теперішньому, минулому, майбутньому часі. Особливості вираження майбутнього часу дієсловами доконаного виду;

г) видові пари дієслів руху *іти – піти, їхати – поїхати*, особливості їх вживання в українській мові.

Змістовий розділ 9. Давальний і орудний відмінки в українській мові.

Мета: продовжити вивчення граматичних відмінків іменника, їхніх граматичних закінчень у однині; вивчити граматичні відмінки займенників та прикметників однини та їх узгодження з іменниками; розпізнавати та вживати відмінкові закінчення у тексті; вивчити невідмінювані іменники (граматичний аспект). Щодо лексичного аспекту, то вводяться

назви лікарських спеціалізацій, назви хвороб та станів людини, види ліків та лікарських засобів. Вивчаються тексти „Спеціальності лікаря”, „Лікарня”, „Максим захворів”, „Як я хворів усіма хворобами”.

Тема 16. Давальний відмінок іменника (однина). Лексичне та граматичне значення. Вживання:

- а) давальний відмінок для вираження об'єкта, на який спрямовано дію; питання „Кому? Чому?”; парадигма „Дати кому?”;
- б) граматичні закінчення давального відмінка чоловічого, жіночого, середнього роду однини;
 - в) дієслова, що керують давальним відмінком; парадигма „Дякуючи кому?”;
 - г) особові займенники в давальному відмінку; давальний відмінок для вираження віку людини; парадигма „Скільки тобі років?”;
 - д) присвійні займенники у давальному відмінку; питання „Чієму? Чийй?”;
 - е) прикметники та вказівні займенники у давальному відмінку; питання „Якому? Якій?”;
 - є) давальний відмінок у безособовому реченні з конструкціями: *треба, потрібно, можна, не можна*; парадигма „Мені як?” (*важко / легко / холодно*).

Тема 17. Орудний відмінок іменника (однина). Лексичне та граматичне значення. Вживання:

- а) орудний відмінок для вираження знаряддя дії; питання „Чим?”; парадигма „Писати чим?”; граматичні закінчення орудного відмінка чоловічого, жіночого, середнього родів;
- б) орудний відмінок для вираження сумісності дії; питання „З чим? З ким?”; парадигми „Пити чай з чим? Зустрічатися з ким?”;
- в) орудний відмінок для вираження місця розташування; питання „Поруч з чим? Над / під чим?”;
- г) орудний відмінок після дієслів *бути, стати, працювати* – „Ким?” та дієслів на зразок *займатися, цікавитися* – „Чим?”;
- д) особові займенники в орудному відмінку;
- е) прикметники та вказівні займенники в орудному відмінку; граматичні закінчення; питання „Яким? Якою?”;
- є) присвійні займенники в орудному відмінку, граматичні закінчення, питання: „Чийм? Чією?”

Змістовий розділ 10. Основи медичної термінології

Мета: узагальнити та систематизувати отримані знання з основ української медичної термінології, використовуючи тексти „Ким бути?”, „Медичні професії”, „Найвищий гонорар”, зробити їх лексичний аналіз.

Тема 18. Види медичних термінів:

- а) *анатомічні*: назви органів і систем органів людини;
- б) *клінічні*: назви хвороб і спеціальностей лікаря;
- в) *фармацевтичні*: назви ліків, медичних препаратів та лікарських засобів.

Тема 19. Інші клінічні терміни та лексика, що супроводжує процес спілкування пацієнта та лікаря в умовах амбулаторії.

Зміст навчальної програми з української мови як іноземної для іноземних студентів III курсу (3 рік навчання)

Мовна культура є важливим складником особистості майбутнього лікаря. Основна мета навчання – оволодіти лексику, необхідною для вільного спілкування студентів-іноземців у виробничій (клінічній) практиці; вивчити „комплекти” готових фраз, словесних формул для кожної з типових ситуацій та особливості їх застосування; ознайомити іноземних студентів зі специфікою українського фахового мовлення, культурою мовлення лікаря, мовленнєвим етикетом, особливостями ділового спілкування, виробити вміння і навички читання й розуміння найпростішої ділової та медичної документації українською мовою. Крім того, закріпити знання з граматики української мови: часові форми дієслова; категорії виду та стану; правила відмінювання українських іменників, прикметників, присвійних та особових займенників у множині.

На вивчення української мови для іноземних студентів (III курс) відводиться 60 годин, з яких 30 годин становлять практичні аудиторні заняття та 30 годин – самостійна позааудиторна робота студентів. Програма охоплює 15 тем, що становлять модуль 4, який розділений на 3 змістових розділи.

Модуль 4. Практична грамика української мови. Професійне спілкування лікаря. Граматичні відмінкові форми у множині; категорії виду та стану українського дієслова; ступені порівняння прислівників; складені числівники.

Змістовий розділ 11. Граматичні відмінки українських іменників, прикметників та займенників у множині.

Мета: повторити категорію відмінка в українській мові; вивчити відмінкові закінчення множини іменників, прикметників, присвійних та особових займенників; навчити узгоджувати слова у словосполученні у всіх відмінках множини, ставити питання до кожного слова у таких словосполученнях; правильно вживати відмінкові закінчення множини у тексті (граматичний аспект). Ознайомити з особливостями мовленнєвого етикету та основами культури мовлення лікаря (спілкування з пацієнтами та їхніми родичами). Вивчення діалогічних текстів „У реєстратурі”, „У кабінеті знайомого терапевта”, „У кардіолога”, „У гастроентеролога”, „У студентській поліклініці” (лексичний аспект).

Тема 1. Відмінки в українській мові як засіб граматичного зв'язку слів у реченні. Повторення відмінкових закінчень однини.

Тема 2. Місцевий відмінок множини (граматичні форми місцевого відмінка множини іменників, прикметників, займенників). Питання до слів, виражених формою місцевого відмінка „На яких? На чийх?”.

Тема 3. Знахідний відмінок множини, граматичні закінчення. Питання „Про яких? Про чийх? Кого?” – труднощі при творенні форм знахідного відмінка іменників – назв істот, вжитих у множині.

Тема 4. Родовий відмінок української мови – закінчення множини. Особливості нульового закінчення іменників чоловічого, жіночого, середнього роду множини.

Тема 5. Граматичні закінчення давального відмінка множини. Узгодження іменників з прикметниками і присвійними займенниками множини у формі давального відмінка.

Тема 6. Орудний відмінок множини іменників, прикметників, присвійних та особових займенників. Питання „Якими? Чийми?“.

Змістовий розділ 12. Дієслово, категорії виду та стану.

Мета: повторити часові форми дієслова, відмінювання дієслів I та II дієвідміни у теперішньому часі, форми минулого та майбутнього часу; систематизувати знання про два види українського дієслова: доконаний і недоконаний, навчити їх розпізнавати і вживати у мові; дати поняття про активний і пасивний стан українського дієслова, навчити розпізнавати стан дієслова в реченні та утворювати форми пасивного стану, ставити питання до дієслів доконаного виду та пасивного стану (граматичний аспект). Розвивати культуру мовлення лікаря, особливо писемного; навчити читати і розуміти історію хвороби та медичну картку хворого українською мовою. Навчити заповнювати бланки історій хвороб, амбулаторні медичні картки тощо. Вивчення текстів „У приймальному відділенні лікарні“, „Робочий день лікаря“, „Щоденний лікарський обхід“ (лексичний аспект).

Тема 7. Часові форми дієслова. Узагальнення та систематизація вивченого. Повторення часових форм дієслів руху *іти – ходити, їхати – їздити*.

Тема 8. Вид українського дієслова. Способи творення форм доконаного та недоконаного виду. Питання до дієслова доконаного та недоконаного виду у теперішньому, минулому, майбутньому часах. Повторення.

Тема 9. Дієслова руху *іти – піти, їхати – поїхати* та похідні від них, особливості їх вживання в українській мові. Узагальнення і повторення.

Тема 10. Поняття про перехідність та неперехідність дієслова. Категорія стану українського дієслова та його значення. Порівняння об'єкта і суб'єкта дії в реченнях з дієсловами активного та пасивного стану.

Тема 11. Активний стан дієслова. Питання до присудка, підмета та прямого додатка в реченні.

Тема 12. Пасивний стан дієслова. Творення дієслів пасивного стану. Питання до присудка, вираженого дієсловом пасивного стану, а також до підмета та непрямого додатка.

Змістовий розділ 13. Прислівник та числівник як повнозначні частини мови.

Мета: повторити лексичне та граматичне значення українського числівника, класифікацію числівників; навчити утворювати і вживати складені числівники; дати поняття про прислівник як частину мови, вивчити ступені порівняння якісно-означальних прислівників, їх творення та вживання (граматичний аспект). Удосконалення культури усного мовлення лікаря у розмовах з пацієнтами та колегами на основі лексичної теми „Майстерність лікаря“. Вивчення художнього тексту „Лікування словом“, а також опрацювання українсько-англійського медичного словника-розмовника (лексичний аспект).

Тема 13. Кількісні та порядкові числівники. Назви десятків, сотень, тисяч. Назви дат та років. Їх правопис. Питання „Скільки?“ Вживання кількісних числівників з іменниками чоловічого, жіночого, середнього роду. Питання „Котрий?“, відмінювання порядкових числівників.

Тема 14. Поняття про прислівник як повнозначну частину мови, що називає ознаку дії, ознаку предмета, ознаку іншої ознаки. Питання до прислівника „Як?“. Роль у реченні. Ступені порівняння якісно-означальних прислівників (проста і складена форми). Способи їх творення. Правопис.

Тема 15. Медична документація. Основні бланки медичної документації у поліклініці та в лікарні. Фахове спілкування. Систематизація вивченого. Діловий етикет лікаря.

**Зміст навчальної програми з української мови як іноземної
для іноземних студентів IV курсу (4 рік навчання)**

Українська мова є державною мовою України, яка використовується в усіх сферах життя суспільства, а тому іноземним студентам, які вивчають державну мову країни, необхідно здобути знання про суспільне життя України та українців.

Основна мета навчання – розширити світогляд іноземних студентів відомостями про Україну, її історію та сьогодення, про місто і край, у якому живуть та навчаються студенти-іноземці, про відомих людей України (лікарів, учених, письменників), про звичаї та традиції українського народу тощо. А також систематизувати та узагальнити отримані знання з практичної граматики української мови, вивчити базові синтаксичні конструкції (просте та складне речення та способи перетворення прямої мови у непряму). На вивчення української мови іноземними студентами (IV курс) відведено 45 годин, з яких 30 годин становлять практичні аудиторні заняття та 15 годин – самостійна позааудиторна робота студентів. Програма охоплює 12 тем, розділених на 2 змістових розділи.

Модуль 5. Базові синтаксичні конструкції української мови. Основи українознавства. Просте і складне речення; пряма і непряма мови.

Змістовий розділ 14. Базові синтаксичні конструкції української мови.

Мета: систематизувати та узагальнити знання про повнозначні частини мови: іменник, займенник, прикметник та дієслово; повторити основи синтаксису української мови: словосполучення, види речень, типи питань; вивчити види складного речення, сполучники і сполучні слова, що поєднують частини складносурядних та складнопідрядних речень; навчити утворювати ці речення, сформувати навички перетворення різних конструкцій прямої і непрямої мови.

Змістовий розділ 15. Основи українознавства.

Мета: розширити світогляд та культуру сприйняття навколишнього середовища студентами-іноземцями, які навчаються в Україні, поглибити їхні знання про країну, де вони живуть і здобувають фахову освіту, про народ України як носія української мови та творця багатой стародавньої культури, про українську мову як державну мову України, використовуючи тексти українознавчого характеру, адаптовані тексти на медичну тематику.

Отже, запропонована кредитно-модульна робоча навчальна програма орієнтована на вивчення української мови як іноземної у вищих медичних навчальних закладах освіти. Безумовно, брак аудиторних годин й особливості навчального процесу впливають на якість отриманих студентами-іноземцями знань. Проте автори програми намагалися якнайповніше відобразити граматичні особливості української мови, її лексичне багатство. Крім того, програма базується на принципах фахоцентризму, адже увесь граматичний матеріал ілюструється фаховою лексикою, таким чином забезпечується одна з основних вимог координації необхідного для навчання мовного й мовленнєвого матеріалу. Програма не є відірваною від навчального процесу. Зокрема, відповідно до неї укладено навчальний посібник „Вчимося української” (автори Л.Б. Шутак, І.О. Собко та ін), що забезпечує навчальний процес 2–3 років навчання (основний етап вивчення мови).

1. Антонів Л. В. Програма з української мови для студентів-іноземців вищих навчальних закладів / Л. В. Антонів, Б. М. Сокіл, Н. І. Станкевич. – Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту, 2004. – 27 с.
2. Борисова З. У. Навчальна програма дисципліни „Українська мова” (довузівська підготовка) / З. У. Борисова – К. : МАУП, 2008. – 24 с.
3. Селівестрова Л. Проблеми укладання навчальних програм з української мови як іноземної / Л. Селівестрова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2008. – Вип. 3. – С. 21–26.
4. Тростинська О. М. Інтегрування змістової та організаційної складових навчання у модульній програмі з української мови для іноземних студентів-нефілологів / О. М. Тростинська, Н. І. Ушакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // www.nbu.gov.ua](http://www.nbu.gov.ua).

PROGRAMME ON UKRAINIAN LANGUAGE FOR FOREIGN STUDENTS: SEARCHING AND ALTERNATIVES

Larisa Shutak, Inna Sobko

The peculiarities of compiling the syllabus of the Ukrainian language as a foreign one for the students of higher medical educational establishments are being analyzed in the article. Principal elements of the syllabus, composed by the teachers of Social sciences and Ukrainology department of BSMU according to the requirements of the credit-module system of education and to the basic principles of professional centrism are suggested here.

Key words: syllabus, contents module, grammatical aspect, lexical aspect.

ПРОГРАММА ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ: ПОИСКИ И АЛЬТЕРНАТИВЫ

Лариса Шутак, Инна Собко

Проанализированы особенности составления рабочей программы по украинскому языку как иностранному (УЯИ) для студентов высших медицинских учебных заведений. Предложены основные элементы учебной программы, созданной соответственно требований кредитно-модульной системы обучения и основных принципов фахоцентризма.

Ключевые слова: учебная программа, содержательный модуль, грамматический аспект, лексический аспект.

Стаття надійшла до редколегії 1.03.2011

Прийнята до друку 2.04.2011